

Міністерство освіти та науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Інститут філології
Кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови

АВТОРЕФЕРАТ

наукової роботи на здобуття кваліфікації магістра
на тему:

**МОВНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ В
АНГЛІЙСЬКОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ ТА СПОСОБИ ЇХ
ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ**

Студентки VI курсу 644 групи
Спеціальності 035 – Філологія
Спеціалізації 035.04 Германські мови та
літератури (переклад включно) – переклад
(англійська мова)

Кравченко Діна Андріївна

Керівник: к. філол. н., доцент

Кузенко Галина Миколаївна

Рецензент: к. пед. н., доцент бвз

Бужиков Роман Петрович

Національна шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

м. Миколаїв – 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дане дослідження присвячене вивченню особливостей перекладу маніпулятивних мовних одиниць з англійської на українську мову на прикладі перекладу сучасних американських творів: Ч. Поланіка «Бійцівський Клуб» у перекладі Юрія Строгоновського (2007 р.), Д. Кіза «Таємнича Історія Біллі Міллігана» у перекладі Олени Стусенко (2017 р.), Е. Клайн «Дівчата» у перекладі Зоряни Дюг (2017 р.).

Сьогодні кожна людина намагається контролювати будь-яку ситуацію і тому у своїй професійній діяльності й особистому житті вдається до різних механізмів маніпулювання. Маніпуляція активно впливає на свідомість людини, вносять в її життя нестабільність, неприємні моменти. В певному плані кожна людина є маніпулятором, а проявляється це залежно від обставин та самої людини. Потрібно врахувати специфіку маніпуляції як механізму впливу, який активно діє на свідомість об'єкта, залишаючись для нього невидимим. Також потрібно зазначити, що сучасне суспільство зіткнулося з новою проблемою: відбуваються соціально-психологічні деформації в стосунках суб'єктів спілкування, коли людина перестає бути цінністю й перетворюється на об'єкт маніпуляції. Маніпуляція перетворюється на зброю нового тисячоліття і людина має навчитися розрізняти даний вид впливу.

Так як маніпуляція є частиною нашого життя, цей феномен можна прослідкувати і в художній літературі, а саме в діалогічному мовленні, використовуючи різні мовні засоби маніпуляції. Через це постає питання як саме простежити та перекласти такі мовні засоби.

Різні аспекти феномена маніпуляції, серед яких механізми, технології, критерії та чинники маніпулятивної поведінки, розглядали зарубіжні і вітчизняні вчені: Е. Берн, Дж. Рудінов, Е. Фромм, Е. Шостром, А. Елліс, О. Коннор, Д. Мартін, Г. Шиллер, С. Братченко, Є. Доценко, Г. Грачев,

Т. Кабаченко, С. Кара-Мурза, Г. Ковальов, І. Мельник, В. Панкратов, О. Сидоренко, В. Татенко та інші.

Аналізуючи погляди різних дослідників можна визначити маніпуляцію як приховане управління людьми та їхньою поведінкою.

Тема роботи полягає у дослідженні аспектів та шляхів перекладу маніпулятивних мовленнєвих одиниць в діалогічному мовленні сучасної американської художньої літератури.

Матеріалом дослідження слугують сучасні американські художні твори Ч. Поланіка «Бійцівський Клуб», Д. Кіза «Таємнича Історія Біллі Міллігана», Е. Клайн «Дівчата» та їх українські переклади.

Актуальність дослідження насамперед викликана зростанням інтересу українських вчених до феномену маніпуляції, адже це явище все більше набуває поширення у всіх сферах нашого життя, і перекладачів до способів його відтворення у перекладі. Актуальність обумовлена відсутністю у перекладознавстві цілісного теоретичного обґрунтування та досліджень перекладу маніпулятивних мовленнєвих одиниць, необхідністю систематизування та класифікації видів мовленнєвих маніпуляцій для їх подальшого перекладу а також мінімізації втрат у процесі відтворення маніпулятивного ефекту у перекладі.

Мета нашого дослідження полягає у дослідженні маніпулятивних мовних одиниць в діалогічному мовленні в сучасній англomовній художній прозі, та виявлення особливостей та проблем їх перекладу. Встановити характерні способи еквівалентної передачі відповідних мовних одиниць на різних мовних рівнях.

Для досягнення мети були вирішені наступні **завдання**:

1. Охарактеризовано явище маніпуляції, її ознаки та види;
2. Охарактеризовані маніпулятивні мовні одиниці на різних мовних рівнях;
3. Дослідженні види і особливості діалогічного мовлення та його перекладу;

4. Визначено підхід до перекладу маніпулятивних мовних одиниць в діалогічному мовленні;

5. Проаналізовано, як зміни, що відбулися під час перекладу, відображаються на сприйнятті твору.

Теоретичне значення дослідження полягає в: 1) узагальненні та систематизації існуючих класифікацій мовленнєвих маніпулятивних одиниць; 2) з'ясуванні виникаючих проблем у перекладі маніпуляції в діалогічному мовленні, а також виокремленні шляхів ліквідації цих проблем; 3) у використанні отриманої інформації для подальшого покращення роботи перекладача, при продовженні наукової діяльності у цій сфері, а також на заняттях з практики перекладу.

Практична цінність дипломної роботи полягає в можливості використання її здобутків у курсах з теорії та практики перекладу, можливості застосування її результатів у написанні подальших наукових робіт та статей.

Об'єктом дослідження слугують мовленнєві маніпулятивні одиниці в діалогічному мовленні.

Предметом дослідження є переклади маніпуляцій в сучасних американських художніх творах, а саме Ч. Поланіка «Бійцівський Клуб» у перекладі Юрія Строгоновського (2007 р.), Д. Кіза «Таємнича Історія Біллі Міллігана» у перекладі Олени Стусенко (2017 р.), Е. Клайн «Дівчата» у перекладі Зоряни Дюг (2017 р.).

Методи дослідження: при виконанні поставлених завдань ми використали описовий метод, метод індукції, аналогії, метод системного, прагматичного та порівняльного аналізу перекладів та кількісний метод.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що до теперішнього часу були недостатньо досліджені шляхи перекладу мовленнєвих маніпулятивних одиниць. Тобто загальна проблематика перекладу маніпуляції в перекладознавстві буде доповнена даними про

труднощі досягнення якісного перекладу, а саме маніпулятивних мовних одиниць в діалогічному мовленні в художніх творах.

Структура роботи. В першому та другому розділах була розкрита теорія з питань даної теми, та перш за все розглядався термін «маніпуляція», її мета та ознаки. Розглядалися психологічні та лінгвістичні аспекти цього поняття у сукупності. Були класифіковані види маніпуляцій та мовні засоби маніпуляцій. В другій частині було розглянуто особливості діалогічного мовлення, маніпулятивних мовленнєвих одиниць та їх переклад. У третій практичній частині нами був виконаний перекладацький аналіз маніпулятивних мовних одиниць в трьох сучасних художніх американських творах.

ВИСНОВКИ

Першим завданням роботи було охарактеризувати маніпуляцію, її ознаки та види. Отже, ми зробили висновок, що маніпуляція – це прихований вплив, факт якого не повинен бути помічений об'єктом маніпуляції. Маніпулятором виступає людина, яка здійснює маніпуляцію свідомістю. Жертва маніпуляції – це, зазвичай, «реципієнт», споживач маніпуляції, який не зміг протистояти маніпулюванню і прийняв як справжню інформаційну установку маніпулятора. Існує чотири основних види маніпуляторів: активний, пасивний, той, що кидає виклик та байдужий. Вважається, що прихована маніпуляція має наступні ознаки: 1) активізація стереотипів, 2) повторення, 3) дроблення, 4) мова, 5) емоції, 6) сенсаційність і негайність (терміновість), 7) тоталітаризм рішення, 8) тоталітаризм джерела повідомлення, 9) змішування інформації та власної думки, 10) вилучення з контексту, 11) прикриття авторитетом.

Ми визначили, що основними видами маніпуляції прийнято вважати: 1) Підміну понять; 2) Мозаїчність інформації; 3) Осміювання; 4) Негативізацію; 5) Спрощену тему розмови; 6) Використання популярних термінів, комунікативних елементів; 7) Розхвалювання; 8) Наведений

висновок; 9) Використання припущень в якості аргументації; 10) Використання міфів (інформаційно-ідеологічних або інших штампів); 11) Фрагментування і поступове впровадження необхідної інформації між інформацією нейтральною/істинною; 12) Замовчування фактів; 13) Забобтування через апеляцію до достовірних фактів; 14) Використання специфічних дезорієнтуючих термінів; 15) Логічне роздріблення; 16) Прямий обман; 17) Спотворення сказаного опонентом; 18) Здобуття довіри; 19). Прилучення до аудиторії; 20) Паразитування на співпереживанні (покаяння); 21) Позбавлення критичного сприйняття; 22) Створення заданої інформаційної атмосфери; 23) Нав'язування власного бачення питання, проблеми або свого висновку. Але існують інші класифікації, зазначені та використані нами при аналізі. Наведена інформація була використана нами при аналізі, спостерігаючи як герої використовують той або інший метод, і найважливіше, як це передається у перекладі.

Другим завданням даної роботи було охарактеризувати маніпулятивні мовні одиниці на різних мовних рівнях. Нами були розглянуті маніпулятивні мовні одиниці на фонетичному, графічному, лексичному та синтаксичному або граматичному рівнях. Ми дійшли до висновку, що основними характерними фонетичними ознаками маніпуляції, є: несподівана зміна інтонації, зміна темпу мови, зміна тембру голосу, поява тремтіння в голосі та інші. До графічних засобів впливу відносять метаграфеміку, зокрема супраграфеміку (вибір шрифтових гарнітур, засобів шрифтового виділення). Основними лексичними ознаками маніпуляції є: полісемія, допускає мовленнєву багатозначність або двозначність, придбання словом в деяких контекстах непрямого сенсу, відмінного від значення слова в системі мови, наявність у слова переносного значення, нечіткість, розмитість меж поняття, що лежить в основі лексичного значення слова, що веде до неможливості розмежувати обсяги значень близьких за семантикою слів. До основних граматичних або синтаксичних мовних засобів маніпуляції відносять риторичні питання, імперативи, та особливі форми звернення та інші.

Визначивши основні засоби маніпуляцій на фонетичному, графічному (синтаксичному), лексичному та граматичному рівнях, ми виявляли їх у художніх текстах, що є матеріалами нашого дослідження, та проаналізували їх переклад.

Наступним завданням було вивчити види і особливості діалогічного мовлення та його перекладу. Нами було зазначено, що переклад діалогів відрізняється від перекладу основного тексту тим, що при їх перекладі перекладач повинен враховувати не тільки авторський стиль, але також повинен вміти вловлювати і передавати особливості і характер героїв, характер їх взаємовідносин між собою.

Спираючись на викладені міркування, ми доходимо до важливого висновку про те, що в процесі перекладу художнього діалогу перед перекладачем стоять два основних завдання: 1) передати художню своєрідність і образність мови персонажів, яка відображає їх характери, а також рух сюжету в цілому; 2) передати прагматичний потенціал тексту, відобразити у перекладі авторську позицію, як явну, так і приховану ідею твору. В нашій роботі ми виокремлюємо маніпуляцію в діалозі. Використовуючи класифікації іллокутивних актів, ми зазначили мету та ознаку мовленнєвого акту і прослідкували маніпулятивний ефект на рівні мовленнєвого акту в оригіналі та перекладі.

Наступним завданням було визначити підхід до перекладу маніпулятивних мовних одиниць в діалогічному мовленні. Отже ми зробили висновок, що при перекладі маніпулятивних засобів найважливішим завданням стає збереження закладеного в оригіналі комунікативного наміру з метою відтворення ефекту маніпулятивного впливу у перекладі. Мистецтво впливу передається перекладачем за допомогою збереження синтаксичного паралелізму, емоційно-забарвленої лексики, градації.

Розпізнати маніпуляцію це одна із найголовніших проблем в даному питанні тому що, як вже було зазначено, маніпуляція це прихований вплив на людину і саме прихованість як головна ознака маніпуляції повинна також

відобразитись у перекладі з урахуванням специфіки стилю і жанру, а також норм мови перекладу.

За результатами нашого аналізу в третьому розділі варто також додати, що маніпуляція найчастіше зберігається в перекладеному тексті, але в деяких випадках посилюється або послаблюється в перекладах на розсуд і бачення ситуації перекладачем.

Останнім завданням було проаналізувати, як зміни, що відбулися під час перекладу, відображаються на сприйнятті твору. Проаналізувавши три сучасних романи та їх переклад, ми виявили, що при перекладі мовних одиниць маніпуляції дуже часто (82%) перекладачем були знайдені відповідності в мові перекладі.

В першому творі Ч. Поланіка «Бійцівський Клуб», у 80% прикладів маніпулятивний ефект передається еквівалентним шляхом у перекладі. Тобто у перекладі використовується той самий вид маніпуляції, ознаки, та ті ж самі мовні засоби. Але в деяких прикладах перекладач може посилювати чи навпаки зменшувати маніпулятивний ефект додаючи або замінюючи мовні засоби маніпуляції.

Виконавши аналіз другого твору, Д. Кіза «Таємнича Історія Біллі Міллігана», можемо зробити висновок, що у 85% наведених прикладах, в даному творі, маніпулятивний ефект передається еквівалентно, в інших 15% ефект маніпуляції посилюється або послаблюється через додавання бо опущення перекладачем мовних маніпулятивних засобів.

В третьому творі Е. Клайн «Дівчата», у 83% прикладів маніпулятивний ефект передається еквівалентним шляхом у перекладі, тобто використовується той самий вид маніпуляції, ознаки, та ті ж самі мовні засоби.

Хоча, через те, що маніпуляція майже завжди передається у перекладі, зміна рівню впливу даних засобів в діалогічному мовленні може вплинути на сприйняття твору читачем, також вплинути на зміну комунікативних намірів автору твору.

Таким чином всі завдання дослідження виконано, винайдені та проаналізовані особливості перекладу мовних засобів маніпуляції в сучасних американських художніх творах.

АНОТАЦІЇ

Кравченко Д.А. Мовні засоби реалізації маніпулятивного впливу в англійському діалогічному мовленні та способи їх відтворення в українському перекладі.

Дана робота є дослідженням проблем та особливостей перекладу мовних засобів маніпуляції в художній літературі. В процесі дослідження охарактеризовані базові поняття «маніпуляція», «маніпулятор», «методи маніпуляції», «ознаки маніпуляції». Класифіковані види, методи та техніки маніпуляції. Охарактеризовані маніпулятивні мовні одиниці на різних мовних рівнях (на фонетичному, графічному, лексичному та синтаксичному рівнях). Досліджені види і особливості діалогічного мовлення в художніх творах та його переклад. Визначено підхід до перекладу маніпулятивних мовних одиниць в діалогічному мовленні. Було здійснено перекладацький аналіз маніпулятивних мовних засобів трьох сучасних американських творів, в результаті якого було виявлено, як зміни, що відбулися під час перекладу, відображаються на сприйнятті твору. Результати проведеного дослідження дали підстави зробити висновок, що маніпулятивний ефект перекладається еквівалентно у більшості випадків, в інших випадках перекладач посилює чи послаблює маніпулятивний ефект використовуючи перекладацькі прийоми.

Ключові слова: маніпуляція, маніпулятор, маніпулятивний вплив, мовні засоби маніпуляції, діалогічне мовлення, переклад, маніпулятивний ефект, еквівалентність перекладу, іллокутивний акт.

Dina Kravchenko. Linguistic means of the manipulative influence in the English dialogue speech and ways of their rendering into Ukrainian. – Mykolaiv, 2019.

This research concerns the issues of translation of the manipulative linguistic means. The analysis of the research was made on the example of translation of modern American novels.

The purpose of the work is to study linguistic means of the manipulation, and to identify the features and problems of their translation. Set the characteristic ways of the equivalent transmission of the corresponding elements in translation.

The diploma paper consists of three chapters. The first chapter is entitled «Manipulation as an object of scientific study» and consists of three subchapters. In this chapter, first of all, the concept of manipulation is characterized. In this chapter we also give the classification of manipulation and classification of linguistic means of manipulation.

The second chapter consists of two subchapters and is devoted to the translation of linguistic means of the manipulative influence. In this chapter we additionally gave the classification of ways of dialogue translation.

In the third practical chapter, we analysed the Ukrainian translation of three American novels: «Fight club» by Chuck Palahniuk, «The Minds of Billy Milligan» by Daniel Keyes, «The Girls» by Emma Cline, and detected the most common ways of translation or manipulative linguistic means, and how the changes in the translation influenced the perception of the novel itself.

The conclusion sums up all the theoretical propositions and practical work underlining the fact that recreation of manipulation in translation plays a very important role in reflecting and preserving author's original idea.

During the research the following tasks were accomplished:

1. Manipulation, its features and types were characterized;
2. Manipulative linguistic units at different language levels were defined;
3. The types and features of dialogue speech and its translation were studied;
4. Defined approach to translation of manipulative linguistic units in dialogue speech;
5. It was analysed, how the changes that occurred during the translation affect the perception of the novel.

Based on the results of the study, we came to the following conclusions:

We found that when translating linguistic units of manipulation very often (82%) the translator found equivalents in the target language.

Although, for the fact that manipulation is almost always transmitted in translation, a change in the level of influence of these means in dialogue speech can affect the reader's perception of the work, also affect the change in communicative intentions of the author of the work.

Key words: *manipulation, manipulator, linguistic units of manipulation, dialogue speech, translation, manipulative effect, equivalence of translation, illocutionary act, manipulative influence.*